

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні питання економічної ефективності діяльності торговельних підприємств в сучасних умовах.

Ключові слова: ефективність, економічна ефективність, торговельні підприємства.

Summary. The article discusses the theoretical issues of economic efficiency of the trade enterprises in modern conditions.

Key words: efficiency, economic efficiency, trade enterprise.

Постановка проблеми. Розвиток економіки об'єктивно супроводжується все більшим підвищенням значущості теоретичних і практичних проблем ефективності та їх рішень. Все більш очевидною стає роль ефективності як однієї з найважливіших багатовимірних системних категорій, яка проявляється одночасно як критерій і необхідна умова, що визначає рух суспільства шляхом науково-технічного і соціального прогресу.

Під впливом сукупності різних об'єктивних чинників макро- і мікрорівнів для ринкової економіки в якості найважливішої складової її частини почала ставати категорія «економічна ефективність».

У ринковій системі економічна ефективність висувається на роль об'єктивного критерію і регулятора економіки торговельних підприємств, а питання, пов'язані з нею, стають ключовими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретичних підходів і методики оцінки ефективності діяльності взагалі та оцінки ефективності діяльності підприємств торгівлі зокрема відносяться до напрямів наукових досліджень, досить широко висвітлених у роботах з економіки, що відносяться до різних періодів часу і різних наукових напрямків. У радянський період розвитку економіки цим питанням у сфері діяльності підприємств торгівлі в тих чи інших аспектах були присвячені праці вчених-економістів І. Т. Абдукарімова, М. І. Баканова [1], Г. П. Борисова, В. І. Іваницького, В. В. Ковальова, Л. І. Кравченко, А. І. Файніцького та ін. Сучасні вчені-економісти, такі як І. А. Бланк [2], Д. Є. Давидянц, А. А. Мазаракі [3], І. А. Маркіна [4], Б. В. Прикіна, К. А. Раїцкій, Г. В. Савицька, Н. А. Соловійова, Н. А. Соломатін, Л. Трофимова, А. М. Фрідман [6], А. Д. Шермет [7] та ін., доповнюють і вдосконалюють теоретико-методичні основи ефективності, адаптуючи їх до сучасних умов господарювання. Низка питань з оцінки ефективності діяльності торговельних підприємств знайшли відображення в роботах зарубіжних вчених, таких як Г. Вайє, Х. Гелтенбот, У. Дерінг, Е. Котляр, Д. Стоун, К. Хітчинг, В. Хойер та ін.

Вивчення досвіду країн з ринковою економікою дозволяє зробити висновок про те, що сукуп-

ність питань теорії, оцінки та аналізу ефективності існує і в теперішній час.

Метою статті є розкриття теоретичних положень економічної ефективності діяльності торговельних підприємств в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сформованій економічній ситуації ефективність характеризує виживання підприємства. Підприємству необхідно не тільки вижити, але й у міру можливості підвищити свій кінцевий результат, а саме прибуток. Кінцевий результат характеризує ступінь досягнення мети або цілей, заради яких приводиться в рух весь механізм господарської діяльності.

З переходом до ринкової економіки змінюється трактування та ієрархія критеріїв ефективності, їх зміст. Оскільки основною метою підприємницької діяльності в умовах ринкових відносин є прибуток, то як критерій економічної ефективності виступає максимізація прибутку на одиницю витрат капіталу (ресурсів) при високому рівні якості праці та забезпеченні конкурентоспроможності продукції.

Тому в якості результату для оцінки функціонування підприємства найкраще підходить прибуток, отримання якого є головною метою будь-якого суб'єкта господарювання в умовах ринкової економіки.

Оцінити ефективність підприємства можна тільки за відносними показниками прибутковості або за співвідношенням темпів зростання основних показників.

Ефективність діяльності підприємства знаходить конкретне кількісне вираження у взаємозалежній системі показників, що характеризують ефективність використання основних елементів діяльності.

В економічній ефективності діяльності торговельного підприємства знаходять відображення всі позитивні та негативні процеси, які відбуваються в економічній, технічній і соціальній сферах діяльності, а також всі приватні й узагальнюючі показники.

Одним із найважливіших напрямків аналітичної роботи на торговельному підприємстві є дослідження економічної ефективності його діяльності, на основі якого дається оцінка отриманих кінцевих результатів, що характеризують підсумки діяльності підприємства, формується

стратегія діяльності підприємства в галузі використання ресурсів, виробляються заходи щодо її реалізації. Дослідження економічної ефективності діяльності торговельних підприємств особливо важливо в умовах трансформації вітчизняної економіки. Торговельним підприємствам необхідно досліджувати ефективність використання власної ресурсної бази з метою підвищення економічної ефективності власної діяльності.

Показники, що характеризують економічну ефективність, визначають конкурентоспроможність підприємства. При цьому одного тільки вміння достовірно оцінювати рівень економічної ефективності діяльності недостатньо. З метою успішного функціонування торговельних підприємств і досягнення поставлених цілей необхідно оцінювати ефективність основної діяльності, конкурентоспроможність підприємства, яку можна здійснити тільки на основі ефективного управління наявними ресурсами.

Показники, що характеризують економічну ефективність діяльності торговельного підприємства, визначають рівень конкурентоспроможності підприємства, його потенційні можливості при формуванні ділових контактів, дозволяють оцінити ступінь гарантованості економічних інтересів самого суб'єкта господарювання та його контрагентів при здійсненні різних видів діяльності.

Для оцінки економічної ефективності діяльності торговельного підприємства найчастіше використовують систему показників. Зміст показників у кожному конкретному випадку визначається життєвим циклом підприємства, його розміром, тимчасовим аспектом планового горизонту, призначенням аналізу й іншими параметрами.

При виборі системи показників економічної ефективності діяльності торговельного підприємства, що характеризують якісні та кількісні аспекти, повинні висуватися такі основні вимоги:

- кількість параметрів повинна залежати від конкретної мети аналізу;
- економічний сенс кожного показника має бути зрозумілим для сприйняття і однозначним для розуміння;
- за кожним показником має бути наведена об'єктивна кількісна інформація на підставі даних бухгалтерського, управлінського або статистичного обліку.

При оцінці ефективності діяльності торговельних підприємств в основному використовують потенційний і витратний підходи.

Потенційний підхід застосовується в основному для оцінки інвестиційної привабливості підприємства, для розрахунку прогностичної ефективності.

Для поточної оцінки ефективності діяльності торговельного підприємства застосовується витратний підхід.

Витратний підхід дає реальну оцінку ефективності діяльності торговельного підприємства, фактичну характеристику кількості спожитих ресурсів, віднесених на витрати.

Витратний підхід до оцінки ефективності діяльності торговельних підприємств дозволяє встановити тенденції ефективності спожитих ресурсів, але не розкриває таку важливу якісну характеристику економічної ефективності діяльності підприємств, як прибутковість. Тому при формуванні системи показників, що характеризують ефективність діяльності торговельного підприємства, необхідно також орієнтуватися на показники рентабельності (за прибутковістю) підприємства.

У витратному підході в якості порівнюваного показника виступає дохід від торговельної діяльності або сукупний дохід, у підході за чистою прибутковістю — чистий прибуток (прибуток після оподаткування). За бази порівняння у витратному підході приймаються фактичні витрати, а в підході за чистою прибутковістю — активи підприємства, власний капітал, дохід від діяльності.

Діяльність роздрібного торговельного підприємства пов'язана з реалізацією товарної продукції, що є кінцевим етапом її просування від виробника до споживача. Основною діяльністю торговельного підприємства є обслуговування споживачів, надання різних послуг покупцям. Діяльність торговельного підприємства визначається процесом реалізації товарної продукції, обслуговування населення та надання послуг. Ефективність діяльності торговельного підприємства визначається якістю торговельного обслуговування населення, зручністю і найменшими витратами часу при здійсненні покупок.

В умовах ринкової конкуренції велике значення приділяється торговельному обслуговуванню та організації діяльності, оскільки від якості та рівня організації діяльності залежить економічна ефективність діяльності підприємства, основним показником якої є розмір прибутку.

Для підвищення економічної ефективності діяльності торговельного підприємства необхідно:

- проведення низки заходів зовнішніх і внутрішніх змін на підприємстві (вдосконалення обслуговування, створення сприятливого інтер'єру, оформлення фасаду будівлі, вивіски, вітрин, викладки товарів на торговельному обладнанні, робочого місця і зовнішнього вигляду обслуговуючого персоналу, виконання рекламних матеріалів, фірмових знаків та вказівників, супровідної документації).
- проведення комплексу заходів, спрямованих на вдосконалення руху купівельних потоків, правильного розташування торговельного обладнання, стелажів, розміщення товарів з урахуванням мерчандайзингових технологій і т. ін.

Таким чином, вдосконалення діяльності торговельного підприємства, незалежно від реалі-

зованого асортименту товарів (продовольчі або непродовольчі), орієнтовано на вдосконалення торговельних і технологічних процесів.

Для підвищення економічної ефективності діяльності торговельному підприємству слід підвищувати ефективність використання виробничих фондів, мінімізувати витрати обігу, оптимізувати товарні ресурси, розробити асортиментну і сервісну політику відповідно до вимог обслуговуваних споживачів. Необхідне проведення маркетингових досліджень, рекламних акцій, впровадження карт постійних клієнтів, поліпшення якості додаткових послуг, що надаються покупцям, поліпшення торгово-технологічного процесу магазину.

Висновки. У цілому ефективність економіки визначається ефективністю діяльності її підприємств, які в умовах ринку безпосередньо піддаються впливу ринкових механізмів і державного регулювання.

В умовах ринкових відносин економічна ефективність діяльності торговельних підприємств виступає в якості об'єктивної закономірності виживання та тривалості їх «існування».

Рівень економічної ефективності діяльності торговельного підприємства визначає його життєздатність і можливості його подальшого розвитку в конкурентній боротьбі ринкової економіки.

Економічна ефективність діяльності торговельного підприємства визначається на основі комплексного аналізу, який необхідно проводити за допомогою системи показників, що всебічно відображають стан і розвиток суб'єкта оцінки. У зв'язку з цим

питання оцінки, побудови системи показників, їх функціональних взаємозв'язків, аналізу управління та підвищення ефективності діяльності торговельних підприємств набувають особливої значущості в сучасних умовах господарювання.

Література

1. Баканов М. И. Рентабельность торговли и резервы ее повышения / М. И. Баканов. — М. : Экономика, 1978. — 216 с.
2. Бланк И. А. Торговый менеджмент / И. А. Бланк. — К. : Эльга, 2009. — 789 с.
3. Мазаракі А. А. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність : монографія / А. А. Мазаракі, Д. М. Пшеслінський, І. В. Смолін. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 384 с.
4. Маркіна І. А. Управління якістю торговельного обслуговування підприємств роздрібної торгівлі : монографія / І. А. Маркіна, В. А. Панченко. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2010. — 128 с.
5. Мошек Г. Є. Вплив типів управлінських рішень на ефективність діяльності торговельних підприємств / Г. Є. Мошек, А. С. Соломко, М. М. Ковальчук // Бизнес-Информ. — 2013. — № 5. — С. 264–269.
6. Фридман А. Экономика торговли / А. Фридман. — М., 2011. — 156 с.
7. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций / А. Д. Шеремет, Е. В. Негашев. — М. : ИНФРА-М, 2008. — 208 с.